

**«Θεόν εσθίωμεν εν μυστηρίω»
Η αίσθηση του ασκητικού κάλλους
κατά τον Γέροντα Ιωσήφ τον Ησυχαστή**

Χρυσόστομος Α. Σταμούλης

Συχνά πυκνά, στα όρια της σύγχρονης Ορθοδοξίας, κυριαρχεί η αίσθηση και η εικόνα ενός αυξανόμενου ψυχολογικού πεσιμισμού, που ανακαλύπτει παντού και πάντα ασχήμιες, εχθρούς της πίστεως, έλλειψη θαυματουργίας, απουσία αισθητικής, απουσία ειλικρινούς ευσέβειας, απουσία πραγματικής χριστιανικής ζωής¹. Έτσι, αναπτύσσονται απόψεις και στάσεις άκρως αναχωρητικές, που θεωρούν ότι η εδώ ζωή δεν μπορεί παρά να είναι μία παραίσθηση, μία αναπόφευκτη και συνεπώς αναγκαία συνθήκη για να περάσει κανείς απέναντι, στη ζωή μετά το θάνατο.

Κατά συνέπεια, λοιπόν, η αγωνία όλων εκείνων που αντιμετωπίζουν έτσι τα πρόσωπα και τα πράγματα προσδιορίζεται στο στένεμα και από το στένεμα της εδώ ζωής και στην αναζήτηση, τη μανιώδη έως και αγχωτική αναζήτηση, απάντησης στο ερώτημα εάν υπάρχει ζωή μετά το θάνατο. Άμεσος στόχος τους, σκοπός βιαστικός άσκοπος, όπως λέγει ο ποιητής, η απόδραση τους από την εδώ πραγματικότητα και η κίνησή τους προς το άλλο, το μετά, το ειδωλοποιημένο επέκεινα που γεννά η απουσία του εδώ, η αδυναμία να ανακαλύπτει και να αναγνωρίζει το δημιουργήμα τον Δημιουργό παντού και πάντα, είτε στον κεραυνό είτε στη φωτιά είτε στην αύρα τη λεπτή².

---

¹ Μία τέτοια στάση αποτελεί για τον γέροντα Ιωσήφ απόδειξη απουσίας αληθινής πνευματικότητας, απόδειξη συστολής της χάριτος. Αντίθετα, όπως σημειώνει, ο προσευχόμενος άνθρωπος: «Τα πρώτα όπου αισθάνεται είναι χάρις Θεού, η οποία, όταν έρχεται, γίνεται ο άνθρωπος πνευματικός. Και όλα του φαίνονται καλά και ωραία. Τότε όλους αγαπά, έχει κατάνυξιν, δάκρυα, θέρμην ψυχής», Γέροντος Ιωσήφ, *Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας*, έκδ. Ι.Μ. Φιλοθέου, Άγιον Όρος 2003, σ. 52 και σ. 56: «Διότι τότε η χάρις συστέλλεται προς δοκιμασίαν. Και η λαμπάδα σβέννυται. Και τα νυν ωραία φαινόμενα –όπου πράγματι είναι ωραία- τότε φαίνονται άσχημα, μαύρα και σκοτεινά».

² Βασιλ. Γ' 19, 10-12: «Και είπεν Ηλιού· ζηλών εξήλωκα τῷ Κυρίῳ παντοκράτορι, ὅτι εγκατέλιπόν σε οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ· τα θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν και τους προφήτας σου απέκτειναν εν ρομφαία, και υπολέλειμμαί εγώ μονώτατος, και ζητούσι την ψυχὴν μου λαβεῖν αὐτήν. Και είπεν εξελεύσῃ αὐρίον και στήσῃ ενώπιον Κυρίου εν τῷ ὄρει· ἰδοὺ παρελεύσεται Κύριος, και πνεῦμα μέγα κραταιὸν διαλύον ὄρη και συντρίβον πέτρας ενώπιον Κυρίου, ουκ εν τῷ πνεύματι Κυρίου· και μετά το πνεῦμα συσσεισμός, ουκ εν τῷ συσεισμῷ Κυρίου· και μετά τον συσεισμόν πυρ, ουκ εν τῷ πυρί Κυρίου· και μετά το πυρ φωνὴ αὐρας λεπτής, κακεὶ Κύριος». Πρβλ. Ν. Α. Ματσούκα, *Παλαιάς και Καινῆς Διαθήκης. Σημεῖα νοήματα αποτυπώματα*, εκδ. Π. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2002, σ. 90εξ.· Γέροντος Ιωσήφ, *Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας*, σ. 168: «Εὐχομαι, τεκνία μου, και δέομαι εκ βαθέων η θεία μυρίπνοος χάρις ως αύρα λεπτή, ως μυροβόλος θεία πνοή να πνέη διηνεκῶς ανάμεσον υμῶν ευωδιάζουσα, οσίας ψυχάς, αγιάζουσα ασκητικά σώματα», και σ. 209.

Περπατώντας τις τελευταίες ημέρες στους δρόμους της Μητέρας Θεσσαλονίκης σταμάτησα μπροστά σε τοίχο κατεδαφιστέου κτηρίου, όπου με τεράστια γράμματα αναγράφονταν το εξής σύνθημα: «Υπάρχει ζωή πριν το θάνατο;». Δεν ξέρω ποιος το έγραψε, μπορώ όμως να φανταστώ αυτά τα παιδιά με την αγωνία ζωγραφισμένη στα μάτια, τα παιδιά του λεγόμενου περιθωρίου. Αυτούς τους νέους που νιώθουν να περνά καθημερινά από τα χέρια τους ολάκερη η θάλασσα χωρίς αυτοί να μπορούν να κρατήσουν μια στάλα της. Τα παιδιά που καλούνται να πετάξουν σ' έναν κόσμο χωρίς ουρανό. Ένωσα τότε ότι εδώ υπάρχει, πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει, μια βαθιά συγγένεια αυτών των παιδιών με τα άλλα παιδιά, αυτά για τα οποία μας μιλάει ο δωροδότης Χριστός και προς την παιδικότητα των οποίων μας καλεί. Φωτίστηκε, λοιπόν, τότε και με άλλον τρόπο, η αίσθηση που ήδη υπήρχε μέσα μου, ότι η παιδικότητα, ως αθωότητα και παρθενία υπάρξεως, είναι η προϋπόθεση, η μόνη προϋπόθεση για να εισέλθει κάποιος στη βασιλεία των ουρανών. «Και είπεν», σημειώνει ο ευαγγελιστής Ματθαίος, μεταφέροντας τα λόγια του Ιησού, «αμήν λέγω υμίν, εάν μη στραφήτε και γένησθε ως τα παιδιά, ου μη εισέλθητε εις την βασιλείαν των ουρανών. Όστις ουν ταπεινώσει εαυτόν ως το παιδίον τούτο, ούτος εστιν ο μείζων εν τη βασιλεία των ουρανών. Και ος εάν δέξηται εν παιδίον τοιούτο επί τω ονόματί μου, εμέ δέχεται· ος δ' αν σκανδαλίση ένα των μικρών τούτων πιστευόντων εις εμέ, συμφέρει αυτώ ίνα κρεμασθή μύλος ονικός περί τον τράχηλον αυτού και καταποντισθή εν τω πελάγει της θαλάσσης»³.

Δεν χωρά αμφιβολία ότι η αλήθεια ενός τέτοιου κειμένου συγκλονίζει την ύπαρξη και στέλνει μηνύματα για πολλούς αποδέκτες. Τα παιδιά της βιβλικής διηγήσεως και συνεπώς όλα τα μικρά και μεγάλα παιδιά του κόσμου νιώθουν πολλές φορές να βρίσκονται ανάμεσα Σκύλα και Χάρυβδη. Ανάμεσα ενός συνεχώς αυξανόμενου αντικοσμικού, αντιανθρωπιστικού και συνεπώς αντίθετου «εκκλησιαστικού» αναχωρητισμού και ενός άκρως ειδωλοποιημένου υλισμού, που επιτρέπει τη λατρεία του τέρατος του αυτοερωτισμού και της εξαχρείωσης⁴. Λείπει, δίχως άλλο, η όραση του αοράτου, η προφητική ματιά, η αναφορικότητα που ανοίγει την ύπαρξη εδώ και τώρα στο θαύμα. Απουσιάζει η παιδική απλότητα που φανερώνει την ύπαρξη ως ύπαρξη που αναπνέει και συνεπώς κοινωνεί διά του μυστηρίου της εκπλήξεως τον συνεχώς εκπλήσσοντα Θεό.

³ Ματ. 18, 3-6.

⁴ Θαυμάσιες παρατηρήσεις για το θέμα βλ. στο Α. Σμέμαν, Έσχατος εχθρός καταργείται ο θάνατος, εκδ. Εν πλω, μτφρ.-επιμ. Έκδοσης Β. Αργυριάδης, Αθήνα 2004, σ. 24εξ.

Ως συνεπή κατάληξη όλων των παραπάνω θα θεωρούσε ο βιαστικός ακροατής, ο μένων στην επιφάνεια των φαινομένων, την εκ μέρους μου απόρριψη του ασκητικού αναχωρητισμού. Ουδέν αναληθέστερον. Και τούτο το γνωρίζει εκείνος που γονατίζει ενώπιον αυτών των παιδιών, το γνωρίζουν εκείνοι που ποιούν καθημερινώς παιδικότητα, εκείνοι που η ψυχή τους γίνεται συνεχώς παιχνίδι του ανέμου προκειμένου να δουν τη δόξα του πραγματικού. Εκείνοι που εγκατέλειψαν διαμιάς τη βεβαιότητα και την ασφάλεια της σύμβασης, ως άλλοι «βεβαιόπιστοι», προκειμένου να κινδυνέψουν στο «πέλαγος της αυταπαρνήσεως» για χάρη της έσχατης κοινωνίας με τον προσωπικό Θεό της Βίβλου και των Πατέρων της Εκκλησίας, για χάρη της αγάπης⁵. Μια κοινωνία που προϋποθέτει και συνάμα ενισχύει την παιδικότητα και όσα από αυτή απορρέουν.

Και για να γίνω περισσότερο σαφής οφείλω να σημειώσω ότι ο αναχωρητισμός τούτος, ο ασκητικός αναχωρητισμός και εξάπαντος όχι ο αναχωρητισμός των «καθάρων»⁶, που προκύπτει από κάθε είδους ψυχολογισμούς και ηθικισμούς, που γεννούν αισιοδοξίες ή απαισιοδοξίες, αναφέρεται σε όλους όσους μέσα από το μυστήριο της ελπίδας αναζητούν το κάλλος εντός ενός κόσμου που ταλανίζεται από τις αλλοτριώσεις, τις παραμορφώσεις που γεννά το μεσοβέζικο και οι ασχήμιες του κακοτέχνη⁷. Πρόκειται δηλαδή για τροπικό και όχι κατανάγκην τοπικό αναχωρητισμό· αναχωρητισμό από τα είδωλα που γεννά η απώλεια της αναφοράς, η απώλεια της σχέσης, η απώλεια της ανθρωπινότητας. Εάν ο Θεός χάνεται, χάνεται γιατί χάνεται από τα μάτια των ανθρώπων ο άνθρωπος και η κτίση. «Χωρίς εμάς τι θάταν τάχα η γη,/ Ανώνυμη, ανυπόστατη, ερημωμένη», αναφωνεί ο ποιητής Γιώργος Θέμελης και συνεχίζει, «Χωρίς εμάς τι θάταν τάχα ο ουρανός./Σχήματα χωρίς φως και δίχως μια φωνή/Να τα ονομάσει, δίχως αιωνιότητα./Και ο Θεός τι πράγμα τάχα θάταν,/Πράγμα χωρίς όνομα και δίχως

⁵ Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, *Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής. Βίος – Διδασκαλία – Η «Δεκάφωνος Σάλπιγξ»*, εκδ. Ι.Μ. Βατοπαιδίου, Άγιον Όρος 2001, σ. 95

⁶ Αναφερόμενος σε σχετικά θέματα επιζήμιας, κατά τον άγιο Κύριλλο Αλεξανδρείας (βλ. *Ερμηνεία ή υπόμνημα εις το κατά Ιωάννην ευαγγέλιον* 4, PG 73, 584D-585A), ευλάβειας, ο βιογράφος του ησυχαστή πατέρα γέρον Ιωσήφ ο Βατοπαιδινός σημειώνει τα εξής αποκαλυπτικά: «Βασικά χαρακτηριστικά της πραγματικότητας αυτής είναι ότι η αδιαφορία και η νοθεία των υγιών διαστάσεων του μυστηρίου της εν Χριστώ τελειότητας εξαπλώνονται επικίνδυνα, ενώ συγχρόνως παραμελείται και η ίδια η ιερωτάτη Αθωνική παράδοση. Από εδώ προέκυψε ως καθήκον η υπόμνηση ακριβέστερων βιωμάτων από ευλαβείς και αγωνιστές Γέροντες για την δικαίωση αυτών που εξακολουθούν να ζουν με το πνεύμα τους στα αγαπητά σκηνώματα του ιερού αυτού τόπου», Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, *Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής*, σ. 236-237. Πρβλ. Χ. Α. Σταμούλη, *Κάλλος το Άγιον. Προλεγόμενα στη φιλόκαλη αισθητική της Ορθοδοξίας*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 2004, σ. 200-201.

⁷ Για την ταύτιση του διαβόλου με τον κακοτέχνη και της ενέργειάς του με την κακοτεχνία, βλ. Γέροντος Ιωσήφ, *Ποιήματα. Ανέκδοτα*, σ. 80. Πρβλ. Χ. Α. Σταμούλη, *Η τέχνη της θεολογίας και η θεολογία της τέχνης, Φύση και αγάπη και άλλα μελετήματα*, εκδ. «Το Παλίμψηστον», Θεσσαλονίκη 1999, σ.129-130.

λάμψη./Τι σάρκα θάπαιρνε για να φανεί/Χωρίς σάρκα πάνω στη γη, τι πρόσωπο/Χωρίς το ανθρώπινο πρόσωπο,/Χωρίς το ανθρώπινο ένδυμα και σχήμα./Τι ράπισμα κ' αίμα, ποιο μαρτύριο/Χωρίς το ανθρώπινο μαρτύριο: 'Ιδε ο άνθρωπος, ίδε ο Θεός'./Χωρίς τον ανθρώπινο θάνατο, χωρίς/Ταφή και θρήνο-δίχως ανάσταση./Χωρίς εμάς τι θάταν τάχα ο θάνατος».⁸

Βαθιά εκκλησιαστική η αναφορά του Θέμελη συμποσώνει την αλήθεια της βιβλικοπατερικής παράδοσης και προοδοποιεί μια σύγχρονη και συνάμα τόσο παλιά ολιστική θεώρηση που διά της φιλανθρωπίας οδηγεί στη φιλοθεΐα. Μιας τέτοιας φιλανθρωπίας και φιλοθεΐας εκφραστής υπήρξε δίχως άλλο ο μέγας ασκητής, ο μακαριστός γέρων Ιωσήφ ο ησυχαστής, η χάρις του οποίου μας συνάζει αυτές τις ημέρες επί το αυτό.

Πρόκειται ουσιαστικά για πρόσωπο που φανερώνει εξαιρετικώς ότι το κάλλος το ασκητικό, που εξάπαντος δεν περιορίζεται στους ασκητές και σε αυτό το σημείο ο γέρων είναι ξεκάθαρος⁹, δεν βρίσκεται στον αντίποδα του ασκητισμού, αλλά τουναντίον αποτελεί την καλλίστη έκφρασή του ίδιου του τρόπου του.

Συνεπής συνεχιστής μιας ζώσας παράδοσης ο αγιορείτης πατέρας, ως άλλος Διονύσιος Αρεοπαγίτης, αναγνωρίζει σε κάθε βήμα του ότι ο αγαθός Θεός είναι αγάπη και αγαπητόν, είναι φως και ζωή, είναι κάλλος και ωραιότης, είναι τέλος έρωσ, που αιχμαλωτίζει την ύπαρξη και την οδηγεί σε μια ζωή συνεχούς θαυμασμού¹⁰. Έτσι κάθε καλλοποιός ενέργεια του ανθρώπου εντός του διασπασμένου κόσμου δεν αποτελεί παρά ανταύγεια του όντως καλού, της αληθινής ωραιότητας, του προστάτη Θεού.

Εκπληκτική φανέρωση μιας τέτοιας αλήθειας, που καινοποιείται όμως μέσα από τη σύνδεσή της με την τριαδική παιδικότητα, αποτελεί η εκ μέρους του γέροντα περιγραφή της εμπειρίας συνάντησής του με τον Τριαδικό Θεό σε ώρα προσευχής, στο καλύβι του στα Κατουνάκια. Έλεγε σχετικά: «Βρισκόμουν βυθισμένος στον εαυτό μου...και πρόσεχα την γλυκύτητα της ευχής. Ξαφνικά γέμισα από φως που σιγά σιγά αυξήθηκε, ώστε όλος ο τόπος έγινε φως. Αυτό βέβαια δεν ήταν όπως το φως της ημέρας που βλέπουμε. Τότε παρουσιάστηκαν

⁸ Γ. Θέμελης, *De rerum natura, Ποιήματα* I, σ. 118.

⁹ Πέρα από τις ρητές αναφορές σε τούτη την πραγματικότητα, την αλήθεια του πράγματος αποδεικνύει η συχνή αλληλογραφία του γέροντος με λαϊκούς και η εκ μέρους του προτροπή τους σε μια τέτοια προσπάθεια.

¹⁰ Βλ. Διονυσίου Αρεοπαγίτου, *Περί θείων ονομάτων* 4, PG 3, 701C-713A. Για μια πρώτη προσέγγιση της διδασκαλίας του αγίου Διονυσίου του Αρεοπαγίτη για το κάλλος βλ. Χ. Α. Σταμούλη, *Κάλλος το Άγιον*, σ. 135-159.

τρία παιδάκια ηλικίας έξι ως οκτώ ετών, όμοια κατά πάντα στη μορφή και τα χαρακτηριστικά τους. Ήταν τόσο χαριτωμένα και τόσο ωραία, που η θεά τους αιχμαλώτιζε όλες τις αισθήσεις μου. Δεν ένοιωθα τίποτα άλλο. Μόνο θαύμαζα. Ήταν σε μικρή απόσταση από μένα, μερικά μέτρα, και βάδιζαν προς το μέρος μου με τον ίδιο ρυθμό, με το ίδιο βήμα, με την ίδια κίνηση. Οι κινήσεις και τα χαρακτηριστικά τους ήταν σαν να ήταν ένα, αλλά ήταν τρία. Εψαλλαν μελωδικώτατα το <όσοι εις Χριστόν εβαπτίσθητε, Χριστόν ενεδύσασθε, αλληλούϊα>. Όταν με πλησίασαν, νόμιζα ότι αν άπλωνα τα χέρια μου θα τα έφτανα. Πήγαν πάλι ρυθμικά προς τα πίσω, χωρίς να γυρίζουν την πλάτη και συνέχισαν με τον ίδιο ύμνο. Στο <αλληλούϊα> με ευλογούσαν με τα χεράκια τους, καθώς κάνει ο ιερέας¹¹...Εγώ δε έλεγον διαλογιζόμενος· πού έμαθαν τόσο μικρά να ψάλλουν τόσο ωραία και να ευλογούν; Χωρίς να έλθη στον νουν μου ότι εις το Άγιον Όρος δεν υπάρχουν τόσο μικρά και τόσο ωραία παιδάκια. Και ούτως πάλιν, ως ήλθον, έφυγαν να υπάγουν να ευλογήσουν και άλλους. Και εγώ έκθαμβος, ημέρες παρήρχοντο να διαλυθή η χαρά, να εξαλειφθούν από την μνήμη μου. Αλλά μήτε εξαλείφονται ποτέ τα τοιαύτα»¹².

Δίχως δυσκολία αναγνωρίζει κάποιος, από ένα τόσο ευαίσθητο κείμενο, ότι η περί κάλλους διδασκαλία του ησυχαστή έχει ρίζες τριαδοκεντρικές και ως εκ τούτου χριστοκεντρικές. Πρόκειται δηλαδή για μια αισθητική με αναφορά, μια φιλόκαλη αισθητική, όπως αυτή συναντάται σε όλες τις φάσεις της Εκκλησίας του Χριστού, που ξεκινά από τη δημιουργία και πορεύεται δοξολογικά και συνάμα ασκητικά στα έσχατα. Η ωραιότητα του τριαδικού Θεού, στην περίπτωση μας των τριών μικρών παιδιών, σε συνδυασμό με την ωραιότητα του δοξολογούμενου σαρκωμένου Λόγου του Θεού Πατέρα, του Χριστού, αποτελούν τη βάση για να ντύσει κανείς τη γύμνια του, να ντυθεί δηλαδή τον ίδιο τον Χριστό και μέσα από μια τέτοια σχέση να παραδοθεί «αυτεξουσίως», δηλαδή διά της λειτουργίας του μυστηρίου της «γνωμικής εκχωρήσεως», σύμφωνα με τον άγιο Μάξιμο τον Ομολογητή¹³, στην

¹¹ Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, *Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής*, σ. 53-55.

¹² Γέροντος Ιωσήφ, *Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας*, σ. 228.

¹³ «Ζω γαρ ουκέτι εγώ· ζη γαρ εν εμοί Χριστός. Μη ταραττέτω δε υμάς το λεγόμενον. Ου γαρ αναίρεσιν του αυτεξουσίου γίνεσθαι φημι, αλλά θέσιν μάλλον την κατά φύσιν παγίαν τε και αμετάθετον, ήγουν εκχώρησιν γνωμικήν, ιν' όθεν ημίν υπάρχει το είναι και το κινείσθαι λαβείν ποθήσωμεν, ως της εικόνας ανελθούσης προς το αρχέτυπον, και σφραγίδος δίκην εκτυπώματι καλώς ηρμοσμένης τω αρχετύπω, και άλλοθι φέρεσθαι μητ' εχούσης λοιπόν μήτε δυναμένης, ή σαφέστερον ειπείν και αληθέστερον, μήτε βούλεσθαι δυναμένης, ως της θείας επειλημμένης ενεργείας, μάλλον δε Θεός τη θεώσει γεγενημένης, και πλέον ηδομένης τη εκστάσει των φυσικώς επ' αυτής και όντων και νοουμένων, δια την εκνικήσασαν αυτή χάριν του Πνεύματος, και μόνον έχουσα ενεργούντα τον Θεόν δείξασα, ώστε μίαν και μόνην δια πάντων ενέργειαν, του Θεού και των αξίων Θεού, μάλλον δε μόνου Θεού, ως όλον όλοις τοις αξίοις αγαθοπρεπώς περιχωρήσαντος», Μαξίμου Ομολογητού, *Περί διαφορών αποριών*, PG 91, 1076BC. Πρβλ. Γέροντος Ιωσήφ, *Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας*, σ. 209.

αιχμαλωσία της θεωρίας, σε μια συνεχή έκπληξη, σε έναν ακραίο ερωτικό θαυμασμό που «καταλάμπεται από τη θεία Χάρη»¹⁴.

Σημαντικό στην προκειμένη περίπτωση είναι να τονισθεί ότι ο γέροντας δεν κάνει λόγο για κατάργηση των αισθήσεων, αλλά για «καθαγνισμό»¹⁵, αιχμαλωτισμό τους από το ωραίο¹⁶. Έτσι μέσα από μια τέτοια ερμηνεία καταλαβαίνει κάποιος πόσο αφελής είναι η άποψη που πολλές φορές παρουσιάζεται με κύρος και βεβαιότητα, και η οποία αβασάνιστα ταυτίζει την «κατάπαυση» των αισθήσεων με τον μηδενισμό τους. Καταλαβαίνει ακόμη πόσο δίκαιο είχε ο μακαριστός π. Ιουστίνος Πόποβιτς, ο πατριάρχης της σερβικής Ορθόδοξης θεολογίας, όταν στο κλασικό έργο του *Άνθρωπος και Θεάνθρωπος*, σημείωνε τα εξής αποκαλυπτικά και προφητικά για το θέμα μας: «Η αίσθηση... Ποιός μπορεί να μου εξηγήσει αυτό το μυστήριο που υπάρχει εντός μου, την αίσθηση; Μέσα σ' αυτό που ονομάζουμε αίσθηση, ποιός ξέρει ποια αινίγματα και ποια μυστήρια έχει ενώσει και έχει συγχωνεύσει ο Θεός!... Αίσθηση! Θαυμαστό και φοβερό δώρο. Δι αυτής ο παράδεισος αποδεικνύεται παράδεισος, και η κόλαση κόλαση, δι αυτής ο πόνος φανερώνεται ως πόνος, και η μακαριότητα ως μακαριότητα, η λύπη βιώνεται ως λύπη, και η χαρά ως χαρά, η απόγνωση ως απόγνωση, και η έξαρση ως έξαρση. Διότι, τι είναι κόλαση; Αίσθηση άνευ του Θεού Λόγου, αίσθηση εκ της οποίας εξεδιώχθη ο Θεός. Και τι είναι παράδεισος; Αίσθηση του Θεού, αίσθηση ανακραθείσα μετά του Θεού και πληρωθείσα υπό του Θεού Λόγου. Πράγματι κόλαση είναι η ά-θεος (α-θεωμένη), η «καθαρά αίσθηση», ενώ παράδεισος είναι η λογοποιημένη, η χριστοποιημένη, η θεανθρωποποιημένη αίσθηση»¹⁷.

Στην ίδια γραμμή στοιχώντας και ο γέροντας φανερώνει εδώ, όπως και παντού, μια θεολογία που στηρίζεται στο «άπλωμα», στο «πλάτεμα» και εξάπαντος όχι στο στένεμα της ύπαρξης¹⁸. Έτσι, ο άνθρωπος του Θεού, ο φίλος

¹⁴ Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, *Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής*, σ. 55.

¹⁵ Γέροντος Ιωσήφ, *Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας*, σ. 279: «Και όταν εν υπακοή και τη ησυχία καθαγνίσθη τις αισθήσεις και γαληνιάση ο νους και καθαρισθή η καρδιά του, τότε λαμβάνει χάριν και γνώσεως φωτισμόν. Γίνεται όλος φως, όλος νους, όλος διαύγεια». Αλλού ο καθαγνισμός ονομάζεται «καθαρότητα», βλ. Γέροντος Ιωσήφ, *Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας*, σ. 280, αλλού «αλλοίωση», βλ. Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, *Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής*, σ. 109 και αλλού «ευταξία», βλ. Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, *Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής*, σ. 140.

¹⁶ Γέροντος Ιωσήφ, *Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας*, σ. 154: «Οπότε μη δυνάμενος ο καταλήπτης να κρατήσει το πυρ της αγάπης, καταπαύουσιν οι αισθήσεις και αρπάζεται εις την θεωρίαν. Μέχρις εδώ είναι αι κινήσεις της ιδίας του ανθρώπου θελήσεως. Πέραν τούτου δεν εξουσιάζει πλέον αυτός μήτε γνωρίζει τον εαυτόν του. Διότι ηνώθη πλέον αυτός με το πυρ, όλος μετουσιώθη, θεός κατά χάριν».

¹⁷ Αρχιμ. Ιουστίνου Πόποβιτς, *Άνθρωπος και Θεάνθρωπος*, εκδ. «Αστήρ», Αθήνα 1981, σ. 32-34. Πρβλ. Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, *Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής*, σ. 234: «Η αγάπη του Θεού κατακλύζει την αίσθησή του, αναπνέει την αίσθησή Του και ψηλαφεί και κρατεί τον ακράτητο».

¹⁸ Στις περισσότερες περιπτώσεις όταν ο γέροντας στρέφεται εναντίον του σώματος ή της ύλης, χρησιμοποιώντας ακόμη και ακραίες ασκητικές μεθόδους, στρέφεται εναντίον των παθών, τα οποία

Θεού βάζει «αρχή αισθήσεως εν Θεώ»¹⁹, καθίσταται, ως άλλη Θεοτόκος, χωρίον και χώρα του αχωρήτου και φανερώνει την ύπαρξή του ως τόπο λειτουργίας του παράδοξου και της αμφισημίας, που διώχνει μετά μανίας την τακτοποίηση και το βόλεμα σε σχήματα ιδανικά, αλλά οπωσδήποτε γυμνά από αλήθεια, φως, ομορφιά και έρωτα. Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι η μεταμόρφωση και ο μετασχηματισμός δεν μπορούν να λειτουργήσουν χωρίς την ελευθερία και η ελευθερία χρειάζεται ολάκερο τον άνθρωπο, τον άνθρωπο που φανέρωσε ο Χριστός με τη σάρκωσή του. Τον άνθρωπο που ανέδειξε ο Χριστός με την ανάστασή του²⁰. Εκείνο που «τιμάται και βραβεύεται», παρατηρεί ο γέροντας και αποτινάζει με μιας από πάνω του κάθε τυπολατρία και κάθε νομικισμό, δεν είναι «η τήρηση των εντολών, αλλά η πίστη στον Θεό, για χάρη του οποίου αποφάσισε κάποιος και ενήργησε»²¹. Σε κάθε άλλη περίπτωση εκείνο που θα κυριαρχεί θα είναι ο μερισμός και η διαίρεση, η έκπτωση και η ηθικιστική θρησκευτικοποίηση της Εκκλησίας έτσι όπως τη φανέρωσαν παλιοί ηθικιστές, όπως ο Νεστόριος, ο Απολινάριος και άλλοι. Άνθρωποι οι οποίοι ποτέ δεν κατάλαβαν ότι η Εκκλησία δεν είναι χώρος αφαίρεσης μήτε χώρος διόρθωσης, αλλά χώρος πρόσληψης, χώρος μεταμόρφωσης, χώρος ένωσης του κτιστού με το άκτιστο, χώρος αίσθησης του

ονομάζει «κύλη σκληρά», βλ. Γέροντος Ιωσήφ, *Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας*, σ. 205. Έτσι κατά βάση η προτροπή του για το πέραςμα από την ύλη στην αϋλία είναι προτροπή για πέραςμα από τα πάθη στην εν Θεώ απάθεια, βλ. Γέροντος Ιωσήφ, *Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας*, σ. 208. Εντούτοις, στοιχώντας με ακρίβεια στην πατερική παράδοση, δεν θεωρεί τη μέθοδό του ως τη μόνη, την αποκλειστική μέθοδο που οδηγεί στην κοινωνία με τον Θεό. Γνωρίζει και αποκαλύπτει, όπως ακριβώς και ο γέρον Σωφρόνιος του Έσσεξ, ότι η πνευματική ζωή δεν επαναλαμβάνεται. Άλλο μίμηση και άλλο επανάληψη. Στ' αλήθεια ο γέροντας ομιλεί για «δημιουργική ανισότητα», που ταυτίζεται με τον «ποικιλότροπο» και εξάπαντος όχι μονότροπο «στολισμό» του ανθρώπου από τον Θεό. Γράφει σχετικά: «Και τούτο είναι αληθώς το υστέρημα όπου πάσχομεν ημεείς οι άνθρωποι του ογδόου αιώνας: όπου δεν αναγνωρίζομεν ο εις του ετέρου το χάρισμα. Ο ένας υστερείται πολλά, μα οι πολλοί τα έχουν ολα. Αυτό όπου έχει ο ένας δεν το έχει ο άλλος. Και, αν αναγνωρίσουμε τούτο, πολλή ταπεινώσις γίνεται. Καθότι τιμάται και δοξάζεται ο Θεός, όστις ποικιλοτρόπως εστόλισε τους ανθρώπους και υπέδειξεν ανισότητα εις όλα του τα δημιουργήματα. Όχι καθώς πασχίζουν οι ασεβείς να φέρουν ισότητα ανατρέποντες την θείαν Δημιουργίαν. Ο Θεός τα πάντα εν σοφία εποίησεν», Γέροντος Ιωσήφ, *Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας*, σ. 47-48. Παράλληλα ο βιογράφος του σημειώνει: «Με την ευρύτητα της ελευθερίας που τον διέκρινε, δεν δογματίζε ποτέ για έναν τρόπο ζωής, παρά την αυστηρότητα της προσωπικής του εμμονής. Απέδιδε ίση σπουδαιότητα σε όλα τα μοναστικά συστήματα του Άθωνα, αρκεί ο φόβος του Θεού να διέπει τον κάθε σκοπό, που πολύ συχνά συνιστούσε σε όσους τον επισκέπτονταν για συμβουλή», Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, *Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής*, σ. 241. Πρβλ. Αρχιμ. Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Περί Πνεύματος και Ζωής*, εκδ. Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου, Έσσεξ Αγγλίας 1995, σ. 37-38: «Δεν πρέπει να ισχυριζόμαστε ότι επαναλαμβάνουμε την εμπειρία των Αγίων Σιλουανού, Ισαάκ του Σύρου, Συμεών του Νέου Θεολόγου, Γρηγορίου του Παλαμά ή Σεραφείμ του Σαρώφ. Στην πνευματική ζωή δεν υπάρχει επανάληψη ακριβής, ταυτόσημη, αλλ' απλώς αναλογία στο πνεύμα, στην ένταση που προϋποθέτει ο λόγος 'κράτει τον νουν σου εις τον άδην, και μη απελπίζου'».

¹⁹ Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, *Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής*, σ. 372.

²⁰ Βλ. Γέροντος Ιωσήφ, *Ποιήματα. Ανέκδοτα*, σ. 77: «...και επιστρέψας έλαβε σώμα από τον τάφον/ωραϊον, αδιάφθορον, ως θησαυρό μεγάλο/ολόκαλον, ολόλαμπρον, όλως ηλλοιωμένον, θεόφωτον, θεόσοφον, όλον τεθεωμένον...».

²¹ Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, *Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής*, σ. 98.

Θεού, χώρα του αχωρήτου. «Οπόταν λοιπόν η χάρις πληθυνθή εις τον άνθρωπον», σημειώνει ο γέροντας, «και γνωρίζη όλα τα γεγραμμένα, ως είπομεν, έρχεται εις μεγάλην απλότητα· ο νους του απλώνει έχων Μεγάλην Χωρητικότητα»²², «πλατύνεται και περισσεύει», όλα γίνονται φως και ο προσευχόμενος καταξιώνεται την όραση του αοράτου.²³ Και αλλού παρατηρεί: «Αυτό το φως τον μεταμορφώνει (εν. τον προσευχόμενο) και τον μετασχηματίζει στην δική του υπερφυσική λεπτότητα, οπότε δεν αισθάνεται ούτε βάρος, ούτε πάχος, ούτε κανένα αδιάβλητο πάθος· έπειτα αρπάζει τον νου του όπου η θεία Χάρις θελήσει, ενώ δεν λειτουργούν ούτε οι αισθήσεις ούτε ο νους που ακολουθεί την πορεία του αγίου φωτός. Θαυμάζει, εκπλήσσεται... Η αγάπη του Θεού κατακλύζει την αίσθησή του, νοιώθει τον Θεό παρόντα, αναπνέει την αίσθησή Του και ψηλαφεί και κρατεί τον ακράτητο... Αυτό το φως είναι υπέρλογο, υπερούσιο, ασύλληπτο, και τόσο μόνο μπορεί να χωρέσει στον ανθρώπινο νου, όσο αυτό το ίδιο τον πλαταίνει... μετέχει ολοκληρωτικά σε μια απέραντη πανευτυχία»²⁴.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι μια τέτοια «μυστηριακή» θεώρηση του άκτιστου κάλλους, ως έκφραση έρωτος μανικού²⁵, σχετικοποιεί, αλλά αλίμονο δεν υποβαθμίζει, πολύ περισσότερο μάλιστα δεν μηδενίζει, δεν αφανίζει τη σχέση του γέροντος με το κτιστό καλό²⁶. Όπου βρεθεί και όπου σταθεί ο ησυχαστής πατέρας τονίζει ότι ο κόσμος ολάκερος είναι ο κόσμος του Θεού, τον οποίο ο Δημιουργός δημιούργησε «λίαν καλόν»²⁷. Εάν η σχέση του Θεού με το

²² Γέροντος Ιωσήφ, *Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας*, σ. 208-209.

²³ Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, *Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής*, σ. 138.

²⁴ Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, *Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής*, σ. 233-235.

²⁵ Βλ. Γέροντος Ιωσήφ, *Ποιήματα. Ανέκδοτα*, σ. 79: «...ο Ιησούς τους καθαρούς, όταν τους μακαρίζει/ και ανάβει ο έρωσ ο γλυκός προς τον Θεόν και Πατέρα, ...». Άκρως ερωτική ορολογία για τη σχέση του με τον Ιησού χρησιμοποιεί ο γέροντας στο ποίημά του *Ερωτικά προς τον Ιησούν*, βλ. σχετικά Γέροντος Ιωσήφ, *Ποιήματα. Ανέκδοτα*, σ. 85-86. Πρβλ. Γέροντος Ιωσήφ, *Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας*, σ. 386.

²⁶ Βλ. Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, *Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής*, σ. 39: «...αυτά που είδα και άκουσα χαράχθηκαν τόσο πολύ μέσα μου, ώστε δεν μπορούσα να κάνω 'η να σκεφτώ τίποτα άλλο. Σταμάτησα τις εργασίες μου και έμενα σκεπτικός... Δεν με απασχολούσε τίποτε από όσα βρίσκονται πάνω στην γη...». Πρβλ. Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, *Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής*, σ. 235: «Η πραγματική θεωρία προκαλεί τέλεια λησμοσύνη του κτιστού και προσωρινού κόσμου».

²⁷ Γέροντος Ιωσήφ, *Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας*, σ. 178: «Και αφού πρώτα γνωρίσωμεν τον Θεόν ως δημιουργόν παντός αγαθού, Πατέρα, προνοητήν και κηδεμόνα ημών, πρέπει να πιστέψωμεν εις Αυτόν εξ όλης ψυχής και καρδιάς». Πρβλ. Γέροντος Ιωσήφ, *Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας*, σ. 330-331: «Ο Θεός παιδί μου έπλασεν τον άνθρωπον από χώμα. Αφού δηλαδή δημιούργησεν όλα τα κτίσματα ωςάν ένα περιβόλι, έκαμε τους φωστήρας, και εστόλισε το στερέωμα. Την σελήνην να άρχη όλων των αστέρων της νυκτός, ωςάν ένας πολυέλεος με φώτα πολλά, μικρά και μεγάλα, στολίζων και ωραιζων τον ουρανόν. Την δε γην με πλήθη δενδρύλια μικρά και μεγάλα. Τα θηρία και ερπετά. Τα πουλάκια παντός μεγέθους, πετώντα υποκάτω του ουρανού. Τα οικιακά ζώα και πτηνά διά την χρήσιν του ανθρώπου. Την θάλασσαν με όλα των ιχθύων τα γένη. Όλα διά να εσθήη και να θαυμάζη ο άνθρωπος. Και επάνω εις όλα αυτά έκαμε τον μέγα φωστήρα· να άρχεται της ημέρας, να θερμαίνει και να περιθάλη τα πάντα με την θερμότητα όπου έχει· και με το φως του να ωραιζη, και καλλωπίζη τα πάντα. Ο δε άνθρωπος επί τέλους επλάσθη ως βασιλεύς επί πάσιν, ως θεατής κληθείς εν θεάτρω. Ω μεγαλείον! Ω τιμή εις τον άνθρωπον! Όλα τα πάντα

δημιούργημά του, λογικό και άλογο είναι σχέση «συγκαταβάσεως» και «συμπαθείας», πώς θα μπορούσε να είναι διαφορετική η σχέση του γέροντος με αυτό²⁸;

Με άλλα και απλούστερα λόγια, οφείλει κανείς να ομολογήσει ότι η θεοκεντρική, τριαδοκεντρική και ταυτόχρονα χριστοκεντρική κατανόηση του κάλλους από τον γέροντα του επιτρέπει να ανακαλύπτει μέσω των γεγυμνασμένων του αισθητηρίων το κάλλος και το καλό στις πολύμορφες εκφάνσεις του²⁹. Να ανακαλύπτει δηλαδή και να αποκαλύπτει το κάλλος της Παναγίας Μητέρας του Θεού, το κάλλος των Αγίων, το κάλλος των αγγέλων, το κάλλος της ευχής, το κάλλος του Παραδείσου, αλλά και το κάλλος του ανθρώπου, το κάλλος των ζώων και των πουλιών, των φυτών, των δέντρων, το κάλλος³⁰ της κτίσης ολάκερης. Η σχέση του με τον κόσμο, όπως και η σχέση του με τον Θεό, είναι σχέση φιλίας και έρωτος, σχέση ειρηνευσης³¹. Και η καρδιά του μια καρδιά αγαπώσα, μια καρδιά που ξεχειλίζει από αγάπη. «Ήθελα να αγκαλιάσω και να ασπαστώ όλους τους ανθρώπους και όλη την κτίση και συγχρόνως σκεφτόμουν τόσο ταπεινά, που ένοιωθα πως είμαι κάτω από όλα τα κτίσματα. Το πλήρωμα όμως και η φλόγα της αγάπης μου ήταν προς τον Χριστό μας»³². Δεν χωρά αμφιβολία ότι αυτή η σχέση, αυτός ο θείος έρωτας δεν επιτρέπει στον άρχοντα του αιώνος τούτου να στρέψει, όπως άλλωστε συνηθίζει, τα πράγματα του κόσμου εναντίον του ανθρώπου, μειώνοντας την πίστη του προς τον Θεό, ανατρέποντας τις πεποιθήσεις του και διαψεύδοντας τις ελπίδες του³³. Ο Γέροντας μένει «επ' ελπίδι»³⁴, «βλέπει τα πράγματα εις την φύσιν τους...Το κάθε πράγμα στέκει φυσικώς στην πραγματικήν του αλήθειαν»³⁵ και τούτο το φανερώνει με κάθε τρόπο. Γράφει σχετικά και αποκαλύπτει το πρόσωπο τούτης της ελπίδας του: «Αφού είναι διαρκώς παρών ο Θεός, διατί ανησυχείς; Εν αυτώ ζώμεν, κινούμεθα. Εις την

υμολογούν τον Θεόν έμψυχα και άψυχα. Άλλα με την φωνήν τους, άλλα με την κίνησιν των φύλλων τους· το καθένα έχει και ιδίαν φωνήν· και ένα μικρόν χορταράκι, εάν το θλίψης, φωνάζει· η μυρωδιά όπου βγάζει είναι η εδική του φωνή. Όλα αυτά λοιπόν που αναφέρει η Αγία Γραφή, όλα έγιναν διά τον άνθρωπον. Δι' αυτό και έσχατον πάντων τον άνθρωπον έπλασε, διά να τα ιδή όλα λίαν καλά και να τέρπεται αγαλλόμενος εις την θεωρίαν τους».

²⁸ Βλ. Γέροντος Ιωσήφ, *Ποιήματα. Ανέκδοτα*, σ. 76. Πρβλ. Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, *Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής*, σ. 136-137: «Η συμπάθεια, ως πρώτος καρπός μιας ψυχής που αγαπά τον Θεό, και η πίστη, ως απόρθητο οχυρό, ήταν οι αιτίες που δεν άφηγε τίποτα στα ταπεινά μας καλύβια...Εκεί όμως που ολοκλήρωνε την ευγνωμοσύνη και την συμπάθειά του ήταν στην προσευχή».

²⁹ Βλ. Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, *Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής*, σ. 375.

³⁰ Βλ. σχετικά Γέροντος Ιωσήφ, *Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας*, σ. 226-230.

³¹ Γέροντος Ιωσήφ, *Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας*, σ. 144: «Ησυχάζουν τα πάθη και ειρηνεύεις με τον εαυτόν σου, με τον Θεόν και με όλην την κτίσιν».

³² Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, *Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής*, σ. 123.

³³ Βλ. Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, *Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής*, σ. 58.

³⁴ Πράξ. 26,6.

³⁵ Γέροντος Ιωσήφ, *Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας*, σ. 207.

αγκάλην του βασταζόμεθα. Θεόν αναπνέομεν· Θεόν περιβαλλόμεθα· Θεόν ψηλαφώμεν· Θεόν εσθίομεν εν Μυστηρίω. Οπου στρέψης, όπου ιδής, παντού Θεός· εν ουρανοίς, επί γης, εις τας αβύσσους, εις τα ξύλα, μέσα στις πέτρες, εις τον νουν σου, εις την καρδίαν σου»³⁶.

Και αλλού, απαντώντας σε γράμμα που του έστειλε κάποιο πνευματικό του τέκνο, κάποιος ιερέας, ο ησυχαστής πατέρας σημειώνει επιπρόσθετα τα εξής αποκαλυπτικά και συνάμα άκρως ευαίσθητα για το θέμα μας: «Δεύρο λοιπόν, ο αγαπητός μου υιός και πεφιλημένος. Ελθέ το νυν έστω και μίαν ημέραν. Να θεολαλήσωμεν και θεολογήσωμεν, να απολαύσης όπερ νοσταλγείς. Να ακούσης τα άγρια βράχια, τους μυστικούς θεολόγους να σου αναπτύσσουν βαθέα νοήματα και να οδηγούν καρδίαν και νουν προς τον Κτίστην. Μετά την άνοιξιν είναι ωραία εδώ· από το Άγιον Πάσχα έως της Παναγίας τον Αύγουστον. Θεολογούσιν οι άφωνοι θεολόγοι, τα ωραία βραχάκια και όλη η φύσις. Το καθένα με την φωνήν ή την αφωνίαν του. Εάν εγγίσης το χέρι εις ένα μικρόν χορταράκι ευθύς φωνάζει πολύ δυνατά με την φυσικήν του ευωδίαν· ωχ! δεν με βλέπεις, αλλά με εκτύπησες! Και καθεξής τα πάντα έχουν την φωνήν τους, όπου με το φύσημα του αέρος κινούμενα γίνεται εναρμόνιος μουσική δοξολογία προς τον Θεόν. Τι δε είπομεν πλέον διά τα ερπετά και πετεινά πτερωτά; Αφού εκείνος ο Άγιος έστειλε τον μαθητήν του να ειπή τους βατράχους να σιωπήσουν διά να διαβάσουν το Μεσονυκτικόν και τον απάντησαν: Κάνετε υπομονή να τελειώσωμεν τον όρθρον!»³⁷.

Βρισκόμαστε λίγο πριν το τέλος. Ελπίζω να προσεγγίσαμε στο μέτρο του δυνατού, στα πλαίσια μιας μικρής εισήγησης την φιλόκαλη αισθητική του γέροντος. Αισθητική με αναφορά, αισθητική ολιστική, αισθητική ευχαριστιακής εξομολόγησης³⁸, που στοχεύει τη μεταμόρφωση της αδοξίας σε δόξα, του ακαλλούς σε κάλλος, της φθοράς σε ζωή, της διαίρεσης σε κοινωνία έρωτος, σε κοινωνία φωτός. Ο γέροντας σε αυτή του την πορεία δεν υπήρξε μόνος. Φίλος του ο Θεός, φίλοι του οι συγγραφείς της Βίβλου, φίλοι του οι Πατέρες της Εκκλησίας, όλοι αυτοί που φανερώνουν με τον τρόπο τους ότι η Εκκλησία του Χριστού είναι Εκκλησία μεταμόρφωσης και δοξασμού³⁹.

«Ενιωσα το χέρι του Θεού πάνω μου», σημειώνει ο προφήτης Ιεζεκιήλ και συμποσώνει τα πράγματα, «κι ήταν το πνεύμα του που με έβγαλε έξω και με οδήγησε σε μια πεδιάδα, γεμάτη με οστά ανθρώπινα· και με γύρισε πάνω

³⁶ Γέροντος Ιωσήφ, Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας, σ. 181.

³⁷ Γέροντος Ιωσήφ, Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας, σ. 315. Πρβλ. Ψαλμ. 18, 1-6.

³⁸ Βλ. Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής, σ. 358.

³⁹ Για τη σχέση του γέροντα με την πατερική παράδοση, βλ. Γέροντος Ιωσήφ, Ο Γέρον Ιωσήφ ο Ησυχαστής και η πατερική παράδοσις, εκδ. Ι.Μ. Βατοπαιδίου, Άγιον Όρος 1997.

από αυτά. Κι ήταν πάμπολλα, αποξηραμμένα πέρα για πέρα, απλωμένα στην πεδιάδα. Μου είπε, λοιπόν, ο Κύριος· υιέ ανθρώπου, μπορούν τούτα τα οστά να ζωντανέψουν; Κι εγώ απάντησα· αυτό το ξέρεις εσύ, Κύριε. Τότε μου είπε· προφήτεψε γι' αυτά τα οστά, και πες σ' αυτά· ακούστε το λόγο του Κυρίου, οστά αποξηραμμένα· σας λέει τα εξής· θα σας δώσω πνοή ζωής και θα σας προικίσω με νεύρα και θα σας ντύσω με δέρμα και θα χαρίσω την πνοή μου σε σας, και έτσι θα ζωντανέψετε· και θα δείτε ότι εγώ είμαι ο Κύριος. Προφήτεψα, λοιπόν, καθώς με πρόσταξε. Κι ενώ προφήτεψα, έγινε σεισμός, κι ο Κύριος μάζερε τα οστά και έβαζε το καθένα στην οικεία θέση του αρμονικά. Και να, βλέπω να φυτρώνουν νεύρα και σάρκες, και δέρμα απλωνόταν πάνω τους, αλλά πνεύμα δεν υπήρχε ακόμη. Και τότε μου είπε· προφήτεψε για το πνεύμα, και πες σ' αυτό· ο Κύριος μου λέγει τα εξής· από τις τέσσερις γωνίες των ανέμων έλα και φύσηξε πνοή σ' αυτούς τους νεκρούς, έτσι ώστε να αναστηθούν. Προφήτεψα αμέσως, καταπώς με πρόσταξε· κι ήλθε σ' αυτούς το πνεύμα κι αναστήθηκαν και στάθηκαν στα πόδια τους, μία σύναξη απέραντη»⁴⁰.

---

⁴⁰ *Ιεζεκ.* 37,1-10. Η μετάφραση είναι του Νίκου Ματσούκα, βλ. Ν. Α. Ματσούκα, *Παλαιάς και Καινής Διαθήκης. Σημεία νοήματα αποτυπώματα*, σ. 386-387.